
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 B
16

C. V.

GASPARIS SCIOPPII

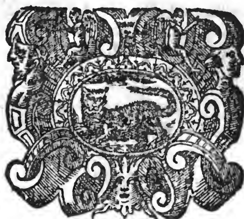
CÆSARII ET RE[GII]
Consiliarij

PAEDIA POLIT[ICA]
Siue

SVPPETIAE LOG[ICAE]
Scriptoribus Politicis lat[ae]

ADVERSVS ΑΠΑΙΔΕΥΣΙΑΝ ET
Acerbitatem Plebeiorum quorundam iudiciorum.

MEDIOLANI, Apud Io. Bapt. Bidell.
M. DC. XXIV.

5

Poteſt denuò imprimi
Fr. Vinc. Aquenſ. Prouic. S. Officij Med.
Fr. Al. Bariola Conſultor S. Offitij pro Illuſtriſſimo D. Card. Archiepiſc.
Vidit Saccus &c.

Lectoris Admonitio.

Vo minus nouum aut
mirũ tibi accidat, Le-
ctor beneuole, q̃d mul
tis Politicorum censo
ribus Apædeusiæ dicam scribo,
ipsum Aristotelem Ethicorũ Eu-
dem lib. 1. cap. 6. prius à te velim
consuli. Ibi enim duo quædam
inuenies; quæ non in illorum ma-
gis temporum æquales, quàm in
homines ætatis nostræ dicta vi-
deantur. Primum ait, quibusdã,
qui de Politicis rebus disserant,
non parum sæpe vsu venire, vt in
mediũ afferant ἀλλοτρίους λόγους τῆς
πραγματείας καὶ κενούς, idest, *rationes
à negotio proposito alienas atque ina-
nes*. Deinde, contingere non ra-
ro, vt homines vsu periti, & in re
bus agẽdis versati ab alijs dispu-
tando vincãtur, qui artem ipsam
ciuilem siue Politicam non didi-
cerint, nec rerum ciuilium vsum
habeant. Vtriusque verò rei cau-
sam eorum, qui vincuntur aut a-
liena afferunt, apædeusiæ asi-

gnat, quæ quid ſit, totidem verbis mox declarat: Ἀπαιδευσία ἐστὶ περὶ ἕκαστον πρᾶγμα τὸ μὴ δύνασθαι κρίνειν τούς τε οἰκείους λόγους τοῦ πράγματος, καὶ τοὺς ἀλλοτρίους. Ideſt, *Ignoratio Pædiæ eſt, non poſſe iudicare in vnaquaque re, quæ rationes propriæ, quæ alienæ afferantur.* Atque hinc intelligi poteſt, vt quis rectè de Politicis diſſerat, nequaquam ſatis eſſe, ſi vel multo ſtudio, vel rerum hominũque vſu Politicam didicerit, ſed hoc amplius requiri, vt ſit πεπαιδευμένος, ſiue Pædia inſtructus, quod ipſum tertio Politicorum capite ſeptimo, vel vndecimo in hunc modum affirmat: ἰατρὸς ὅτε δημιουργὸς, καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς, καὶ τρίτος ὁ πεπαιδευμένος περὶ τὴν τέχνην. εἰσὶ γάρ τινες τοιοῦτοι περὶ πάσας, ὡς εἰπεῖν, τὰς τέχνας. Ἀποδίδομεν δὲ τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς εἰδόσιν. In his verbis fœde interpretes allucinantur, exiſtimantes πεπαιδευμένον περὶ τὴν τέχνην eſſe *vſu peritum artis*, ſiue, *qui à pueritia expertus ſit circa artem*, cùm re vera is ſit, q̃ ex Analyticis didicerit,

quid

quid in arte rectè secusve tradatur, quid proprium sit siue homogeneum, quid heterogeneum, siue alienum. Alius nempe Medicinam facit siue exercet, nesciēs quare hoc aut illud faciat, qui est velut opifex, siue vsu peritus aut empiricus; alius artem medendi scit, vt causam posit reddere, cur quicque faciendum sit, qui velut Architectus præest operi: ali[9] denique quamuis nec vsum, nec scientiam medendi habeat, nouit tamen, quid malè aut bene ab eo dicatur, qui Medicinam docet, vel de illa differit, qui est πεπαιδευμένος in arte medica, sicut alij in alijs artibus, nonnulli quodāmodo in omnibus. Recte igitur princeps Peripateticorum Nunnesius in Physicarū institutionū præfatione, vbi accuratissimè nec minus elegāter de Pædia disserit, sic Aristotelis verba cōuertit: *Medicus est & Faber, & Architectus, & tertius, qui Pædian tenet artis. Sunt enim tales in omni prope arte periti, quibus tam concedimus iu-*

 dicare

dicare de artibus, quam ijs, qui ſcientiam tenent. Idem ipſum Philoſophus de Scientia & Pædia principio libri primi de partibus animaliū docet, ſed quid ſibi velit, propter locum infeliciter Latinè à Theodoro Gaza redditum, parum multi percipiunt. Verba ei⁹ ſunt. Περὶ πᾶσαν θεωρίαν καὶ μέθοδον, ὁμοίως ταπεινοτέραν τε καὶ τιμιωτέραν, δύο φαίνονται τρόποι τῆς ἕξεως εἶναι· ὧν τὴν μὲν ἐπιστήμην τοῦ πράγματος καλῶς ἔχει προσαγορεύειν, τὴν δὲ οἷον παιδείαν τινά. Πεπαιδευμένου γάρ ἐστι κατὰ τρόπον τὸ δύνασθαι κρίνειν εὐστόχως, τί καλῶς, ἢ μὴ καλῶς ἀποδίδωσιν ὁ λέγων. Putat Gaza Pædian eſſe *Peritiam*, ſiue notitiam ex vſu, cum ſit τρόπος τῆς μεθόδου, velut ipſe docet Ariſtoteles in extremo eiuſdem libri primi, ideſt, *ratio, modus, viaque tractandi*, vt ibi rectè ipſe Gaza interpretatur, quam aliter Ariſtoteles ī calce primi Metaphyſici minoris τρόπον ἐπιστήμης, ideſt, *Scientiæ modum* appellat. Proinde nec πεπαιδευμένος eſt *probe peritus*, vt Gaza vertit, ſed Analyti-

cus

cus siue Pædia instructus, qui nouit, qua via ac modo artes & disciplinæ tradi debeant. Tandem male Gaza Methodum interpretatur *viam & rationem docēdi*, quasi eadem esset ac Pædia, cum Aristoteli solemne sit ea voce vti pro cognitione, arte, scientia, quod & interpres eius Alexander in primo Topicorum testatur. Locum igitur totum rectius sic conuerterimus: *In omni contemplatione & disciplina, tam nobiliori, quam ignobiliori, duos esse habitus apparet, quorum alterum rei scientiam, alterum Pædian quandam*, seu tractandi modum, *recte quis appellauerit. Eius enim qui Pædian habet, munus est posse solerter iudicare, quid rectè, aut quid non rectè explicet is, qui dicit.*

Iam cum Pædiæ sit rei ad tractandum propositæ οἰκεῖα siue sua ac propria, Apædeusiæ vicissim ἀλλότρια, siue aliena in medium afferre, non illũ modò ἀπαιδεύτως, idest, nulla Pædia, nulloq; delectu disserere Aristoteles insimulat, qui ea, quæ Loco, sed etiam

qui quæ Genere aliena ſunt, tractat. De ijs, quæ *Loco aliena* ſunt, totus liber primus de partibus animalium argumento fuerit, cũ in cõſtituenda eius tractationis Pædia hoc potiſſimũ conſilio occupetur, ne ſæpius eadem iterare, ſiue de ijſdem rebus pluribus locis dicere ſit neceſſe. Itaque vt ſuo quicque loco diceretur, hunc Phyſiologiæ limitem ſiue terminum, ideſt, methodi præceptum fixit, vt à generalioribus ad ſpecialiora fiat progreſſus. Sic enim fit, vt quæ in Generis tractione diximus, poſterius in explicandis eius formis ſiue ſpeciebus iterare minime neceſſe habeamus.

Quæ *Genere* ſunt *aliena* ſiue alterius generis, vel ad ipſum artis aut diſciplinæ ſubiectum pertinent, vel ad inſtrumenta, quorũ in ſubiecto quoque tractando vſus eſt. Itaque in III. Metaphyſic. III. quibuſdam Philoſophis, vt ignorarent quid Phyſico, quid primo Philoſopho ſeu Metaphyſico ſubiectum ſit, *δὶ ἀπαιδευσίαν*

τῶν

τῶν ἀναλυτικῶν, *propter Analyticorum pædiæ inſcitiam* vſuueniſſe affirmat, nec minus Rhetoribus, vt ſe pro Politicis venditarent, in 1. Rethor. 11. quoniam ſcilicet fines artium Politicæ & Rhetoricæ, ſiue quid vtrique earum proprium, quid alienum eſſet, ex Analyticis iudicare non didicerint. Illa enim docent Pædiam, ideſt, artis cuiuſq; tractandi modum & viam, cuius inter prima pręcepta eſt, vt demonſtrationes ſint propriæ, non alienę, neu de genere ad genus fiat tranſitus. quod pręceptum à Pythagora neglectũ fuiſſe in principio Magnorum Moralium queritur, *ὅτι τὰς ἀρετὰς εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἀνάγων, οὐκ οἰκείαν τῶν ἀρετῶν τὴν θεωρίαν ἐποιήσατο*, *quoniam virtutes ad numeros referens nequaquam ea inquirendi vſus fuerit ratione, quæ eſſet virtuti ſua aut ꝓpria.* Eiuſdem culpæ ſtatim reum agit Platonem, partim quod virtutẽ cum tractatione eius, quod per ſe bonum eſt, miſcuerit, partim quod cum de humano bono di-

cere instituisset, de Deorum bono egerit. Rationem sic reddit: οὐ γὰρ οἰκεῖον, non enim hoc ei disputationi proprium, sed alienũ est. οὐδὲν γὰρ τούτῳ κἀκείνῳ κοινὸν, *non enim huic & illi quicquam commune est.* ὑπὲρ τούτου καὶ ἄλλος λόγος. καὶ ἀλλοτρία ἡ σκέψις, *super illo alterius loci sermo, & aliena eius est consideratio.* Eamdem Apædeusiæ notã III. Metaphys. IV. Philosophis illis inurit, qui omnium principia, cum certa sint, & probationem habeant nullam, probare nihilominus conantur. ἔστιν γὰρ ἀπαιδευσία, τὸ μὴ γινώσκειν τίνων δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, καὶ τίνων οὐ δεῖ. *Est enim pædiæ inscitia nescire, quorum oporteat quærere demonstrationem, quorum verò non oporteat.* Idem ipsum habet argumenti, quod principio quarti Politicorum Platonem multa quidem præclara de optima Repub. scribere, ab vtilitate tamen aberrare insimulat: nam politica est vtilitatis publica scientia, siue eorum, quibus vti possumus ad condendũ tuen-

dum-

dumque ſtatum. quorũ ergo nullus eam ad rem vſus eſt, ſunt cenſenda Aliena, neque ſine apædeuſia in ſchola politica tractari poſſunt. Alienæ quoque ſunt politicorum præceptorum rationes, quamuis veræ, quamuis vtiles, ſi ad ſublimiores ſcientias pertineant, neq; πεπαιδευμένος, ſeu pędia præditus exiſtimabitur, qui eas vel ipſe ad diſputandũ aduocare, vel ab alijs exigere fuerit auſus. Hoc in principio Ethicorum Nicomachiorum Ariſtoteles his verbis perſpicuè docet: Πεπαιδευμένου, ideſt *eius qui pædian didicit, munus eſt eatenus exactam in vnoquoque genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipſius natura poteſt. Simile enim vitium videtur Mathematicũ veriſimilibus vtentem approbare, & ab Oratore demonſtrationes exigere.*

Atque ex iſtis Ariſtotelis auctoritatibus explorato indicari poteſt, quaten' de Principis pietate in acroaſi politica præcipi debeat. Cum enim pietas iuſti-

tiæ species sit, iustitia verò philosophiæ morali subijciatur, nō est dubium Principi à parentibus & domesticis morum magistris veram pietatem accurate instillari debere. Rursum cum eadem sit inter causas administras siue instrumēta salutis animę, eius tractatio ad Theologiam pertinet, adeoque Theologi eiusque qui verbum Dei prædicat, officium est, Principem ad pietatem inflāmare. Politicus & ipse Pietatem ei præscribit, non aliter tamen, quam quia sit ad conseruandum statum vtilis. nam Finis artis cuiusque vel disciplinæ omnium adiumentorum siue instrumentorum (vulgo Mediorum) ad finem idoneorum mensura seu norma est. Quicquid ergo in Politica præcipitur, nisi vim habeat efficiendi Finem eius, qui est Status conseruatio, nequaquam *οἰκεῖον*, siue proprium, sed alienum meritò perhibetur. Pietas igitur cū ingentes ad conseruandum Statum vires habeat, omnino, à Poli-

tico præcipi debet. Sed cum aliã eius Vtilitatem ex Theologia siue sacris literis, aliam ex Politica vitæque ciuilis vsu notam habeamus, Pædia postulat, vt suam vterque doctor, non alienã Vtilitatem commemoret. Sicut ergo Theologus Principem hortabitur esse Pium, vt Deum sibi red dat propitium, eoque pacto, & imperium eius prosperetur, & anima salua fiat, quoniam *Deus glorificantes se glorificat*, 1.Reg.2.& *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens uitæ, quæ nunc est, & futuræ*, 1.*Tim*.4. Similiter Politicus Pietatem ante omnia Principi cõmẽdabit, quoniam ea hominum animos illi reddat propitios, vt eum cum ament, tum reuereantur, quibus duabus rebus imperium conseruari palam est. Nam qui Pius est, Deo reddit debitũ, adeoq; iustus est & vir bonus, vnde aliorum erga illum exsistit Amor: & cum Deus sit fu[illegible]as, abesse nõ potest, quin Principem sui amantem & reuerentẽ redamet,

&

& aduersus inimicos tueatur, vnde eum ab hominibus respectari colique contingit. Sic, inquam; & Theologus, & Politic⁹ de Pietatis vtilitate præcipere, non alter alterius fines debet inuadere, nisi suspicionem mouere velint, se cum Rationem nobis à Deo datam, tum rationis Artē diuino beneficio à Philosophis inuentam & traditam nihili facere, eaque inuita nullo discrimine quiduis quouis loco inculcare velle. Quis dubitet, quin Morborum omnium causa sint peccata? Neq; tamen Medicus ἀπαιδευσίας, imò stoliditatis iustā effugerit reprehensionē, si de causis Febriū disputans peccati *Originalis & Actualis* mētionem inferat, eumque qui morbis carere velit, peccata fugere iubeat. Vt enim verissima sit eius disputatio, neque non multiplicē hominibus afferre possit vtilitatē, tamen quoniam ἐκ οἰκείαν, nō suā, aut propriam, sed alienam & heterogeneam esse constat, ea super-

persedere, nec in alterius artis fines inuadere debuir. Similiter igitur Politicus Pædiæ legibus parere, eaque quæ alterius sunt generis, quamuis verissima sint & vtilissima, ab Acroasi sua submouere debet. Cetera Pædiæ ipsius nostræ lectio aperiet. Vale.

C. V.

GASPARIS SCIOPPII

PAEDIA POLITICES, seu ſuppetiæ Logicæ.

Politicorum multorū improbitas

Vm ſine controuerſia ingens ſit plerorumq; improbitas & impietas, qui hodie Politici perhibentur, in primisq; eorum, qui à regibus ac principibus ſingularis prudentiæ opinionem conſecuti conſuli ac ſentētias rogari ſolent (horum enim conſilijs, ſi verum quærimus, nullo iuſti iniuſtique diſcrimine res geri, religionem, fidem, iuſtitiā proprio emolumento poſteriora duci, orbem Chriſtianum diſſidijs, turbis, ac bellis infeſtari, non dubium denique exitiū regnis ac prouincijs comparari fatendum eſt) nullo tamen genere minor compluriũ videtur iniquitas & acerbitas, qui de optimo quoque & perfectiſſimo artis Politicæ doctore faciunt iudicia. Cum enim Politica in tradendis ijs tota occupetur, quæ

Iniqua multorū de Politicis doctoribus iudicia.

vtilia

vtilia sunt condendo & conseruando imperio aut Statui publico, vix vtilitatē commemorare scriptor Politicus potest, quin nullam iusti & honesti rationem ducere ab istius notæ cēsoribus existimetur. Vt autem alias, similiter hic, tantæ iniustitiæ fons & origo est Imperitia. Nam vt ait Comicus:

Iniquitatis eius causa imperitia.

Hoīe imperito nūquā quicquā iniustius.
Qui nisi qđ ipse facit, nihil rectū putat.

Imperitiæ porro causa est, quod Logicam non satis didicere, quæ rationis ars est, adeoque in iudicio de subiectis artium & disciplinarum fœde allucinantur, hoc est, ratione in re maximi momenti sine vitio vti nequeunt. Quamuis autem hoc in primis παράδοξον, & incredibile visum iri sciam de hominibus, qui non modo se curriculum Philosophię confecisse, sed etiam artem Logicam non minus, quam cæteras Philosophiæ partes, alijs præcipere posse gloriantur, non tamen vereor, ne fidē apud eos non inueniam, qui suis ponderibus res examinare sciunt, neque sibi iudicium aliena auctoritate extorqueri patiuntur. Vt autē res tota fiat planissima, distinctius de natura Logicæ quædam monebo, tum quam longe

Nata ex ignoratione Logices.

Multi Logicæ doctores vsum eius artis ignorant.

ge ab eius præceptis recedant, qui notionem censoriam tam acerbè in Politicis scriptis exercent, quam potero breuissime demonstrabo.

Logicæ igitur, quemadmodum & reliquarum artium perfectio in quatuor rebus spectatur, quę sunt Finis, Materia (aliter subiectum, siue obiectum) Officium, & Instrumenta.

Logicæ finis. *Finis* est extremũ illud, ad quod omnia præcepta referuntur, cum ipsum alio non referatur, quod in Logica est *Differere*, ex quo, *Ars differendi* definitur, id est, ratione tractandę cuiusuis rei propositę.

Obiectũ internũ. *Obiectum* est vel internũ siue artis, vel externum siue artificis. Internum sunt præcepta, quæ in arte tradũtur, vt in Logica inueniendi ac disponendi præcepta.

Obiectũ externũ. Externum est, in quo cognito artis pręcepta exercentur, siue ad rem conferuntur, aut ad vsum applicantur. Tale Logicæ Obiectum est *Quæstio* aut *Thema*, siue id, de quo agitur, aut res ad differendum aut tractandum proposita, eaque vel simplex, vel composita aut coniuncta, ex subiecto nimirum, & attributo cõstans.

Officiũ. *Officium* est opus extremum, quod ab artifice præstari oportet, vt fine proposito potiatur. Sic in arte Logica officium est diri-

dirigere & rectificare mentis actiones siue operationes, ne quid, dum ratione vtimur, vitij faciamus. Artes enim iuuandæ naturę inuentę sunt, vt nimirum caueantur vitia, quæ ab ijs admitti obseruatum est, qui naturalem modò artis vsum habent, sicut ijs, qui nullis logicæ præceptis instructi de rebus disserunt, vsu venire apparet, vt allucinentur ac velut rationis solęcismum faciant, siue illi simplicia apprehendant; siue componant aut diuidant, siue denique argumententur, aut inuēta ordinēt. nam quicquid mens agit, istorum aliquid sit oportet. Sicut autem sermonis vitia, quę puritati aduersantur, sunt omnino quinque, Barbarismus, Solœcismus, Nouatio, Peregrinitas, & Archaismus, siue obsoleti verbi vsus: similiter Rationis in vniuersum quinque numerantur vitia, Obscurum, Ambiguum, Falsum, Inconsequens, & Alienum. Nam quicquid ad tractandum de re proposita affertur, aut explicationis, aut demōstrationis gratia adhibetur, ex quo argumentum, vel *Exegeticum* siue explicās, vel *Apodicticum*, siue probans, exsistit. *Explicare* est quęstionis seu rei proopositę naturam declarare per definitionē,

Ars iuuādæ naturæ inuenta.

Actiōes mētis siue rationis.

Vitia sermonis.

Vitia rationis.

Vsus argumenti Logici duplex.

Explicare.

di-

distributionẽ, causas, effecta, subiecta, adiũcta, totũ, partes, paria, similia, cõnexa, maiora, minora, dissimilia, antecedentia, consequentia, contraria, relata, quęque istis subiiciuntur. *Probare* est aliquid medium afferre, cuius vi prędicatum de subiecto rectè affirmetur aut negetur. Nisi autem intelligatur quod affertur, nec ad probandum, nec ad explicandum erit idoneum. Obscuritas porro causa est, vt planè non intelligatur, Ambiguitas vero, vt aliter, atque oportet, intelligatur, Probando vero ineptum est, si sit vel falsum, vel inconsequens: quorum illud in compositione & diuisione, siue in enuntiatione, hoc autem in argumentatione spectatur. Quod denique Alienum est, nec explicationi, nec probationi est accomodatum. Potest autem dupliciter alienum considerari. Nam aut est prorsus heterogeneõ, seu diuersi generis, vt cũ q̃s in physicis argumenta affert mathematica, & in politicis, aut medicis theologica, quod vulgo vocant, *De genere in genus transire*: aut cum sit eiusdem quidem generis, & rem propositam explicandi aut probandi vim habeat, tamen prius aut posterius, non præsenti loco afferri debet. Nam methodus

Probare

Alienũ duplex.

Alienũ genere.

Alienũ loco.

dus doctrinæ siue artis suo quidque loco collocare iubet, vt vitetur confusio, qua veritatis cognitio impeditur. Ista igitur rationis sunt vitia, quæ ars logica corrigere vel cauere docet, obscuris illustrādis, ambiguis distinguēdis, falsis refellendis, inconsequētibus eneruādis, & alienis excludendis: cui cōsequēs est, vt qui in quacūque disputatione afferri aliena postulat (qđ faciunt qui scriptores Methodi legibus seruientes, & aliena circūscribentes reprehendere non dubitant) eos ratione non satis sincerè vti, ac propterea in schola Logica merito vapulare fateamur. Logica docet corrigere vitia rationis.

Postremo instrumēta artis ea sūt, quorum adiumento, siue ope, præstat artifex, quæ sui sunt officij. Et logicę quidem instrumenta sunt *Inuentio* & *Dispositio*, sicut Rhetoricæ propria *Elocutio*, & *Actio*. Instrumēta Logicæ. Inuentio est ratio excogitandi argumenti ad quæstionem tractandam, id est, vel explicandam, vel probādam. Inuētio. Dispositio verò est apta inuentorum collocatio, cuius tres sunt species, Enunciatio, siue Axioma, Argumentatio, & Methodus. Dispositio. Cum enim argumentum explicās collocatur cum quæstione, vel themate simplici, vocatur *Enunciatio*, Enūciatio.

aut

Enunciatio. aut *Propositio*, in qua thema simplex est id, de quo argumentum dicitur, argumentum uero explicans est id, quod de themate dicitur, vt si dicam, *Virtus est habitus: Virtus*, est quæstio, siue thema simplex, *Habitus* est argumentum explicans. Cum uero argumentum probans collocatur cum themate coniuncto, dicitur *Argumētatio*, ut si dicam, *Virtus est Habitus, cum crebris actionibus acquiratur.* Cum denique certa ratione alia argumenta & argumentationes priore, alia posteriore loco collocantur, dicitur *Methodus*. Verbi gratia. Inueni Virtutis definitionem, diuisionem, causas, effecta, subiecta, adiuncta, partes, consentanea, dissentanea, sed aliud horū prius, aliud posterius colloco, quoniā eius rei certas habeo causas, nimirum aut ueritatem, ut natura thematis, id est, uirtutis rectè cognoscatur (quæ *Methodus doctrinæ* uocatur) aut personas, tempora, loca, aliasque rerum appendices, siue attributiones, aut circumstantias, quæ iam *Prudentiæ* est *Methodus*.

Argumētatio.

Methodus.

Est vel doctrinę Vel Prudentiæ.

Videamus nunc, in quibus artis politicæ constet perfectio, ut de iudicio istorum, qui tam inclementer de scriptoribus politicis statuunt, id quod

dixi fiat perspicuum.

Finis ergo Politices est Beatitudo, seu felicitas ciuilis, quæ αὐταρκείᾳ definitur, id est, copia rerum omnium ad viuendum commodè & ex sententia necessariarũ, nam hæc res est, quæ homines impellit, vt in societate velint viuere, quoniã mutuis iuuamur officijs, nec quisquam inuenitur, qui sol⁹ sibi præstare possit, quæ vitę vsus requirit. Materia subiecta, vel obiectum huius artis est Status, aut Respublica. Officium, partim condere aut instituere, partim conseruare, & corrigere rempublicam. Instrumenta sunt, vtilia & noxia publicè. nam conditurus aut conseruaturus rempublicam, necesse habet effugere, quę statui nocent, præstare verò, quæ statui conducunt, vt fiat quod vniuersè Spiritus Sãctus monet: *Qui vult dies videre bonos* (siue, cui velut finis proposita est felicitas) *declinet a malo, & faciat bonum.*

Finis Politices.

Obiectũ Politic.

Officiũ.

Instrumenta.

Dupliciter igitur errant isti Politicorum censores, cum quod in arte nõ sunt tractari, quæ sunt οἰκεῖα siue artis propria, tum quod postulant ea tradi, quæ sunt aliena. De priori hinc existimari poterit. Proprium artis esse obiectum, siue, obiecti tractationem

Iniqui politicorũ censores dupliciter peccant.

nem ad artem pertinere, nemo nisi palam insanus negauerit. Respublicæ igitur eiusque formæ omnes, siue species, quæ politicæ obiectum sunt, à politico tractari debent, ita vt præcipiat, quæ cuique formæ sint vtilia, & noxia, siue quę sint causæ, siue modi instituendi, conseruandi, & euertendi singulas reipub. species. At enim

Nolunt tractari artis propria.

isti vitiosas reipub. formas, præcipuè verò tyrannidem, ab arte exclusam volunt, quod tyrannidis condendæ aut conseruandæ præcepta tradi piaculare censeant. In quo quantum eos ratio fugiat, non modo disputatio, sed & exemplũ Aristotelis ac D. Thomæ luculentè demonstrauerit. Quod ad disputationem eorum attinet, de politicæ subiecto cum absolutè, tum comparatè agunt. *Absolutè* quidem, dum demonstrant, Politici esse, non tantum de optima, sed etiam de qualicunque reipub. forma, quãuis deteriori & vitiosa, præcipere. *Comparatè* autem, dum politico plus de vitiosis, quam de rectis & laudabilibus rei publ. formis, laborandum esse affirmant: quod nihil est aliud dicere, quam tyrannidem cæterasque vitiosas formas esse artis politicæ obiectum, & quidem magis proprium,

Eorũ errorẽ Aristoteles, & D.Th. confutãt argumẽtis.

quam

quam Regnum aliasque rectas, & laudabiles formas. De priore inueniet Lector principio quarti Politicorũ accuratam Aristotelis, & D. Thomæ in eius libri commentario disputationem, qua quod veri Politici munus & officium sit, quamque parum Plato illud custodierit, operosè demonstrant. Quatuor porrò partibus id describunt, quarum *Prima* est nosse, quæ reipub. forma sit absolutè ac simpliciter optima, maximéq. optabilis: 1. *Altera* nosse, quæ sit optima pro conditione rerum copiarumque præsentium, nam quorundam populorum ingenia ad optimam illam minime sunt accommodata, sicut Asiaticos Agesilaus in seruitute bonos, in libertate pessimos esse aiebat: apud alios verò rerum ad commodè feliciterque viuendum necessariarum inopia optimã rempub. quæ αὐτάρκειαν, id est, rerum illarum copiam requirit, institui non patitur. 2. *Tertia* pars est, nosse rẽpub. quamcumq. sibi oblatam corrigere ad salutem, & conseruare, quod genus Aristoteles *remp. pub. ex hypothesi vocat*. 3. *Postrema* nosse quę forma reipub. sit maximè communis, & plerisque hominibus accommodata. 4. Ratio huius sententię hæc

Quid debeat scire & docere Politicus.

 ab

ab illis affertur, quoniam omnes artes, quæ de genere aliquo tractant, omnes etiam eius generis species explicare debent, quod Inductione nõnullarum artium probant, ex quibus est Medicina. nã Medicus cum circa valetudinem, quæ Genus, est occupetur, non vnam modo, sed omnes valetudinis species tractare, adeoque non modò, quæ optima sit valetudo aut corporis cõstitutio, sed etiam quæ minus firma, quæque deterrima, quæcumq; denique ipsi offeratur, eam nosse, & restituere ac conseruare debet. Atqui Politica est Ars, quæ de genere tractat, nimirum de Repub. Itaque omnes reipub. species explicare debet, non modò eam, quæ simpliciter sit optima (quæ nunquam fortasse nec fuit, nec erit) sed etiam quæ pro conditione rerum sit optima, & quæcumque tandem ipsi offeratur, scire debet, quomodo ea instituta fuerit, quibusque modis corrigi & conseruari possit. Itaque Platonem errasse, nec politici munere satis functum insimulant, qui tantum de optimo reipub. statu præceperit: nullum enim eius doctrinæ vsum esse, quod conditio rerum humanarum non faciat, vt optima repub. vtantur: Politi-
cus

cus vero pręcipere debeat ea, quæ hominibus vtilitatem afferant. Verba Aristotelis in Platonem sunt: *Etiamsi cætera præclarè dicat, à rebus tamen vtilibus aberrat. non enim videnda est optima tantum reipub. forma, sed etiam ea, quæ potest esse.* Et infra: *Oportet politicum etiam ijs, quæ in vsu sunt, rebuspublicis mederi & opitulari posse.* Sed quoniam multi D. Thomæ verba audire malunt, eorum partem appingemus. *Politicus* (inquit) *debet considerare politiam optimam simpliciter & optimā, ex suppositione, & quæ pluribus ciuitatibus congrùit. Sicut Medicus non solum considerat sanitatem simpliciter, sed sanitatem, quæ competit isti. In hoc autem multi loquentium de Politia defecerunt. Et si in aliquibus dicunt benè, tamen in ijs Politijs, quæ non quidem sunt optimæ, oportunæ tamen aliquibus ciuitatibus, defecerunt. Quia Politicus non solum debet considerare Politiam simpliciter optimam, sed etiam optimam ex suppositione, & eam quæ cuique congruit, & quę possibilis est. Similiter debet Politicus considerare politiam faciliorem, & communiorem omnibus. Isti autem solum de optima politia determinauerunt, quæ multis indiget, ad quam pauci pertingere possunt. Et ideò solum de illa, quæ vix,*

Aristoteles, & D. Tho. iubēt Politicis tradere modos conseruandi vitiosas respub.

aut nunquàm esse potest, consideraue-runt. Et ideò manifestum est, quod erra-uerunt.

Iam quod vitiosas & imperfectas reipub. formas plus, quam rectas, ad Politici curam pertinere docuerint, hic Aristotelis locus 6. Polit. 6. argumento esse potest. *Ea* (inquit) *Oligarchia, quæ Tyrannidi simillima, vt nequissima est, ita maiorem curam & cautionem desiderat. Quemadmodum enim corpora bene constituta, & ad bonam valetudinem probè conformata, similiter autem & nauigia ad nauigationem oportuna, bonisque nautis instructa, plura incommoda sine læsione vel interitu sustinent: corpora verò morbosa, ac nauigia fatiscentia malisq. instructa nautis, ne parua quidem incommoda ferre possunt, ita & pessima quaque reipub. forma plurimam cautionem desiderat.*

Iidē volunt Politicū magis de vitiosis, q̄ d rectis, esse solicitum.

Porro D. Thomæ in huius Aristotelij loci explanatione verba sunt:

Sicut corpora animalium, quæ bene disposita sunt ad sanitatem, propter bonā ad inuicem primorum compositionem, vel proportionem: & naues, quæ bene compaginatæ sunt in ordine ad nauigationem, possunt sustinere plures errores, vt puta ictus, vel passiones ab extrinsecis, ita vt non facile corrumpantur pro-

pter

pter illa: Illa autem corpora animalium, quæ malè dispoſita ſunt propter malam diſpoſitionem humorum: & naues non bene compaginatæ, ſed quaſi reſolutæ, habentes prauos nautas, non poſſunt ſuſtinere etiam modicos errores: imo corpora animalium talium à modicis paſſionibus corrumpuntur, naues verò huiuſmodi ad modicum impulſum venti vel vndæ, vel ad ictum rupis franguntur. Ita eſt de rebuſpublicis. Illæ, quæ optimè ordinatæ ſunt ſecundum rationem, multos impulſus & magnos ſuſtinere poſſunt. Malè autem ordinatæ, à modicis corrumpuntur, & ideo maiori indigent cautela.

Quam denique exemplo etiam ſuo Ariſtoteles & D. Thomas hanc ſuam de Politicæ ſubiecto doctrinam ſtabiliuerint, nemini qui librum quintum Politicorum, in eumq. D. Thomæ commentarium legerit, obſcurum eſſe poteſt. Ibi enim de vitioſis reipub. formis, earumque conſeruandi modis, accuratiſſimè præcipitur, & capite quidem vndecimo de modis conſeruandi Regni, ſeu boni Principatus, paucis verbis diſputationem abſoluunt, ſed in præſcribendis modis, quibus Tyrannis conſeruari debeat, longè ſunt copioſiſſimi, ita vt ſi quis verſus numeret, quos in docen- **Ijdē exēplū præiuerunt Politicis**

da vtriusque formę conseruatione expleuerunt, duodecies tantum, & eo plus, Tyrannidi, quam Regno, ab eis impensum esse comperiat.

Iniqui Politicorũ censores volũt ab ijs tractari Aliena.

Et adhuc quidem satis planum fecisse videor, eos, qui tam iniqui sunt scriptorum Politicorum iudices, contra quam Ratio ac Methodi leges ferunt, in arte Politica ea, quæ artis propria sunt, tradi nolle: reliquum est, vt eosdem ἀλλότρια, siue Aliena tractari velle, similiter demonstrem.

Cum igitur supra, aliud genere, aliud loco Alienum esse, ostenderim, quorum illud semper methodo artis ac doctrinæ, alterum etiam Prudentię methodo aduersatur, vtriusque generis Alienum ab istis requiri videmus. Primum enim hoc nomine Politicos scriptores grauiter accusant, quod non occupentur in describenda Tyrannidis fœditate seu turpitudine, vt ab ea vel occupanda, vel retinenda hominum animos deterreant. Hoc autem à Schola politica alienissimum esse, & ad Ethicam vel Moralem pertinere, etsi nemini verè Philosopho potest esse dubium, tamen propter alios, quibus disciplinarum fines non ęquè noti sunt, distinctius probare volo.

Vitupexare Tyrannidẽ pertinet ad Scholam Ethicam.

Ethi-

Ethica seu moralis philosophia, quæ ars bene viuendi definitur, partim Regularis est, partim Exemplaris, & illa quidem vel Dogmatica, vel Parænetica seu Pędagogica: hæc autem vel Characteristica, vel Historica, vel Fabularis. Non minus enim quam cęteræ artes, Moralis partim regulis, partim exemplis docetur. Regulæ vero sunt vel generales, vel speciales. Illæ dogmata seu decreta, hęc præcepta vocantur vel Paræneses aut cohortationes. *Decreta* sunt generales sententiæ, quæ non ad certam aliquam, sed ad omnem vitæ partem diriguntur, & vniuersè hominis animum informant, ac partim in tradendo fine hominis, seu summo bono, partim in ijs, quorum adiumento finem consequimur, in eorum quę contrarijs occupantur: cuius generis sunt quæ docent, quid sit felicitas hominis, quid miseria, quid bonum, quid malum, quid virtus, quid vitium, quot sint virtutes, separatæne sint, an connexæ, vt qui vnam habeat, & cæteras habeat. Atque hoc ferè librorum Moralium Aristotelis argumentum est. *Præcepta*, singulis vitæ partibus inseruiunt, & cũ Actiones hominis, quæ *Officia* vocantur,

Ethicæ definitio ac diuisio.

Decreta

Pręcepta.

ſecundum temporum ac locorum varietatem ordinant ac diſponunt, tũ Paſſiones, ſiue affectus, aut Perturbationes moderari, & vel excludere vel corrigere docent. Ex hac nota ſunt, quid facere debeat, qui vitam beatã traducere, qui metu vacare, qui cupiditate, ſpe, amore, inuidia omninoque ijs, quę mala ſunt, animum liberare velit: quid pater filio, filius patri, vir vxori, vxor viro, ſeruus domino, dominus ſeruo, amicus amico, ciuis ciui præſtare debeat. Atque hæc Philoſophiæ Moralis pars à Cicerone in libris de Officijs & Tuſculanarum diſputationum vberrimè pertractatur, quorum illi regulas Actionũ tradunt, hi verò paſſionum ſiue Affectuum regimen, id eſt, quomodo vitioſos animi affectus medicari vel moderari oporteat: quod quidem *Internum officium* diſtinctionis gratia vocare poſſumus, ſicut *Externum* illud, quod Deum & homines ſpectat. Libri vero de Finibus bonorum & malorum ſunt Dogmatici, & in tradendis Decretis occupantur. Plutarchi etiam Moralia opuſcula maximã partem præceptis vitam hominis ordinant, quemadmodum, & Theognidis, Phocylidis, quæque Pythago-

ræ vocantur aurea carmina, & Disticha Catonis nomen præferentia. Seneca Philosophus etiam ipse Præceptiuam Moralis partem potissimum coluit, planeque in ea regnat, cui proximus est Epictetus Stoicus. Cum autem officium sit vel perfectum quod κατόρθωμα vocant, vel Medium, quod καθῆκον perhibetur, quorum illud est actio vel constituens Heroicam virtutem, vel ab ea proficiscens, hoc autem in communi ac velut ordinaria hominum virtute spectatur: apud Gentiles à Christiana doctrina remotos(Epicteto & Seneca exceptis) vix vllam perfecti officij regulam inueneris. Itaque si quis virtutis perfectionem adamet, sacrarum litterarũ ac librorum vere κατορθωματικῶν lectioni dedere se necesse habet, qui à Theologis practicis, quorum alij *Casistæ*, alij *Spirituales* vulgò dicuntur, magno numero sunt editi.

Exemplaris seu Paradigmatica philosophiæ moralis pars faciendorum fugiendorumque exempla suppeditat. nec enim tantum quomodo quidque faciendum, sed etiam quomodo non faciendum sit, exemplo rectissimè docemur. *Tam hæc cogitanda sunt exempla, quæ vites, quam illa à* Ethicæ pars Exẽplaris.

 con-

contrario, quæ sequaris, ait Seneca. Sic Ismeniam clari nominis tibicinem Plutarchus auctor est, cum discipulis suis non eos modo, qui bene, sed etiã qui secus tibijs canerent, ostendisset, monere eos solitum: *Ita canendum est*, & *Ita canendum non est*. Et Horatius 1. Satyr. 4. se à patre suo proponendis virtutum ac vitiorum exemplis, quid in vita agenda fugere, quidque facere deberet, edoctum fuisse, pereleganter narrat: quem quidem locũ hisce verbis concludit:

—— auidos vicinum funus vt ægros
Exanimat, mortisq; metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitijs. ——————

Cũ autẽ exẽpla, vel vera sint vel ficta, & Vera vel in genere oĩum, vel ĩ specie huius aut illius, siue singulorũ: eo fit, vt pars ista philosophiæ, q̃ exẽplis docet, sit partim Characteristica, partim Historica, partim Fabularis.

Characteristica. *Characteristica* est, q̃ in genere homines virtutibus ac vitijs præditos dictis ac factis suis quotidianis velut signis ac notis quibusdam describit, *quæ res* (ait Seneca) *eandem vim habet, quam præcipere. Nam qui præcipit, dicit:*

Illa

Illa facies, si voles Temperans esse: qui describit ait: Temperans est qui facit illa, qui illis abstinet. Similiter qui præcipit, Illa ne feceris, ait, si non vis esse Intemperans. Sed qui describit: Intemperans est, qui facit illa, qui non abstinet ab illis. Sic Zachariæ cap. 11. qualem deceat esse bonum Pontificem siue Ecclesiæ Pastorem, Charactere seu notatione Pastoris stulti docemur: *Pastor stultus, siue pastor, & idolum derelinquit gregem, derelicta non visitat, dispersum non quærit, contritum non sanat, id quod stat non enutrit, sed carnes pinguium comedit, & vngulas eorum dissoluit.* Ista Characteristica seu descriptiua docendi ratio eandem habet vim, ac si præciperetur, quid fugere Pontifex, quidque facere debeat. Hanc porro philosophiæ partem Theophrastus Aristotelis auditor & successor peculiari libro complexus fuerat, cuius hodie fragmenta extant, quæ *Characteres morum* inscribuntur. *Historica* est, quæ vera aliorum exempla sic narrat, vt ex eorum; quæ recte, ac secus facta sunt, euentis, gloria puta & infamia, vtilitate ac damno, quid faciendum fugiendumque sit, addisci queat. Nam qui, verbi gratia, ebrietatem Alexan- Historica.

dam moralem philosophiam, nõ vno loco Aristoteles, Strabo, Plutarchus, ex professo autem Horatius 1. Epist. 2. vtriusque Homerici poematis exẽplo declarant nam ex Iliade præcipuè militares, ex Odyssea verò pacis artes haurire licet. Scenica, præcipuèque Comica, nihil aliud, quam vitæ imaginem velut in speculo exhibet, in quod inspicientes discere queant, sibi quid ex vsu sit: sicut ex diuerso Tragœdia Regum Principumq; actiones & affectus ordinat, adeoque ineptè & intempestiuè populo spectãte agitur. Mythologia denique siue Apologi & Fabulæ Æsopicæ quid facere priuatim ac publicè, quidq, caue re conueniat, ad popularem captum accommodatissimè, minimaq; cum cuiusquam offensa & inuidia præmõstrant.

Ex his facilè est intellectu, quã sit Ethicæ proprium, & à Politica alienum, quod Censores isti à Politicis tractari postulant. Nam deterrere hominum animos ab affectanda vel tuenda Tyrannide, ad partem Ethicæ Paræneticam seu Præceptiuã pertinet, Tyrannidis verò turpitudinem describere, ad partem Dogmaticam, cuius est de Honesto & Turpi disputare,

Imperiti Politicorũ censores Ethica postulant ĩ Politicis tractari.

tare, quæ sunt Forma, ac velut anima Virtutis & vitij. Cum enim, verbi gratia, vterque in alienanda re familiari versetur Liberalis & Prodigus, sicut vicissim in eadem non alienanda, sed quęrenda aut retinenda, Frugalis & Auarus: honestas & turpitudo facit, vt Liberalitas sit virtus, Prodigentia siuè Effusio vitium, virtus et sit Frugalitas seu parcimonia, vitiū vero Auaritia. Nam Liberalis alienat, quoniam honestum est alienare, turpe verò retinere. Prodigus contra alienat, vbi turpe est alienare, honestum verò retinere. Ita Frugalis retinet, quia turpe est dare, honestū verò retinere: Auarus contrà, seu sordidus, retinet etiam vbi dare honestum est, turpe verò retinere.

Politicæ artis non est de Tyrannidis turpitudine agere.

Neque verò quicquam momenti habet, quod contradici ab istis potest, de Tyrannide tractare Politici officium esse, adeoq; ab eo de Tyrannidis turpitudine, velut Adiuncto, agi debere. Vt enim à Methodi magistris docemur, omnis quęstio aut disputatio eius artis propria est, cuius fuerit Prædicatum siue Attributum, vt hæc Quæstio, *sitne Auaritia Liberalitati contraria*, non est Ethicę, sed Dialecticæ. nam quid sit *Contrarium*,

ex

ex Dialectica discitur, quamuis subiecta sint Ethi a. Docet autem Dialectica, esse contraria illa, quæ sub eodē genere posita plurimum dissident. Iam vero Auaritiam Ethicus sub alio genere ponit, sub alio Liberalitatē: nam Liberalitas est sub habitu alienandi seu largiendi, Auaritia sub habitu non alienandi, sed acquirendi aut conseruandi. Liberalitati ergò cōtrario nomine opponitur Effusio, Auaritiæ parcimonia. Cum enim Liberalitas & Effusio sint sub eodem genere, sub habitu nempe largiendi, plurimum inter se dissident, quoniā illa honesta est, hæc vero turpis. Similiter Auaritia & parcimonia sub eodē habitu nō largiēdi, sed retinendi, plurimū inter se dissidēt. nam Parcus non dat, sed retinet, quia turpe est dare, honestum vero retinere: Auarus autem ritinet, etiam vbi turpe est retinere, honestum verò largiri.

Auaritia & Liberalitas non sunt sub eodē genere.

Nō sunt ergò Cōtraria.

Similiter quæstio hæc, *sit ne virtus mediocritas*, siue in medio duorum vitiorum posita, rectius in Logica aut Metaphysica, quam in Ethica, tractatur. Primum enim ex Metaphysicis discimus, vnum vni tantum esse contrarium Aristotelis 10. Metaphys. 4. verba sunt: *Planum est fieri non posse*,

Vnū vni tantū est cōtrariū.

vt vni plura sint contraria. Et c.proximo: *Vnum vni contrarium est*. Philoponus similiter 3. Physic. 3. *Absurdum est*, inquit, *vt duo vni eidem sint contraria*. Sed & prius Plato Alcibiad.2. *Duo vni rei contraria nullo modo esse possunt*. Et in Protagora. *Vnicuique contrarium vnum solum est contrarium, non multa*. Fortassis autem superuacuum & περίεργον fuerit sententiam hanc auctoritatibus stabilire, cum perspicuè Spiritus Sanctus affirmet Ecclesiast. 33. *Contra malum bonum est, & contra mortem vita: sic & contra virum iustum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo contra duo, & vnum contra vnum*. Igitur Metaphysicæ doctrinæ consentaneum est, virtutem inter duo vitia nequaquam esse positam. Aliter duo ei vitia essent contraria, cum semper virtus & vitium sint contraria.

Igitr virtus non pōt esse media duorū vitiorum.

Deinde ex Dialectica discimus, cōtraria, vt & reliqua Opposita, dici secundum idem, ad idem, & eodem tempore ac loco, cui consequens est, vitia illa, quæ vulgò defectus perhibentur Virtutum, nequaquam esse Virtutibus contraria, cum secundum idem minimè dici satis constet. Exempli causa Auaritia nō est defectus, neque

Nullū vitiū est defect⁹ virtutis, sed excess⁹.

que oppositum Liberalitatis; quoniã reuera non circa idem internum seu formale, vt sic dicam, obiectum versantur: nam formale & internum Liberalitatis obiectum est alienare rem familiarem, Auaritiæ verò, non alienare, sed retinere. *Formale* voco, vt habitus istos circa rem familiarem materialiter tantum occupari significem, & formam vel formalitatem habitus ab obiecti formalitate secerno. Ex euentu tamen, seu peraccidẽs. Liberalitas & Auaritia contraria dici possunt, quoniam ipsa eorum obiecta, alienare & non alienare, inter se pugnant. Sed eodem modo per Accidens vitium in medio duarum virtutum spectatur, velut alterius nimium siue excessus, alterius parum seu defectus. Nam Auaritia inter Liberalitatem & Parcimoniam media est, & à modo quidẽ Liberalitatis deficit, Parcimoniæ verò modũ superat. Sic Effusio in earumdẽ Virtutum medio collocatur, velut Liberalitatis excessus, & defectus Parcimoniæ. Sed de his alias: nunc ad propositum ex diuerticulo reuerti res monet. Cũ Honestũ & Turpe ad Ethicã pertineãt, fateri oportet de Tyrannidis turpitudine non in Politica, sed in Ethica

Vitiũ est ĩ medio duarum virtutũ.

tra-

tractari oportere, vt pareatur legibus, quas Methodus artis ac doctrinæ præscribit.

Prudentiæ Methodo à Tyrannidis turpitudine Politicũ agere iubet.

Reliquum est, vt de Prudentiæ Methodo videamus, cui non tam veritas, quam certa quædam hominum vtilitas, est proposita. Hanc vltro fateor non modo permittere, sed etiam exigere, vt in Politica tradenda etiã deformitas seu turpitudo Tyrannidis describatur, ad eamque auersandam verba conferantur. Cum enim rerum hominumque vsus comprobet, eam in animis plerorumque prauitatem esse, vt cum quid ad illud cõsequendum, quod alioquin eis allubescit, vtile esse audiunt, clausis oculis, omnique impetu illuc ferantur: prudentis Politici est prouidere, ne quid ex doctrina sua, quamuis vera, homines tam corrupti & ad nequitiam proni, detrimenti capiant. nam sine controuersia omnis Politici disputatio non alio consilio veritatem exponit, quam vt multum inde vtilitatis ad alios redeat. Vt enim prædixi, Politicæ artis finis est publica felicitas. A publica verò felicitate alienissimum videtur ea præcipere, quæ neque eorum, qui imperant, gloriæ, neque subiectorum vtilitati-

bus

bus conducant: quod ij facere existimantur, qui Tyrannidis condendæ & conseruandæ vias ac modos subtiliter exsequuntur. nam neq; felix esse potest, qui Tyrannidē tenet (quippe qui vi aut dolo vtatur, & in perpetuo metu viuere necesse habeat) neque qui sub Tyrannide viuunt, cum vix vnquam eis desit, quod doleant aut formident. Si taen verum quærimus ac subtilius rem totam limamus, longè ratio eos fugit, qui disputationem de Tyrannidis conseruandę modis neque ad Tyranni, neque ad subiectorum vtilitatem quicquam momenti facere persuasum habent. Cum enim duos Politici modos tradant, quibus imperium conseruare Tyrannus possit, quorum priorem D. Thomas *Intensionem* vocat, cum videlicet Tyrannis intenditur & augetur, ita vt nihil sæuitiæ & asperitatis in ea fiat reliquum, alterum *Remissionem*, cum remittitur, & humanitate clementiaque mitigatur: neutrius modi tractatio singulari fructu publico caret. nā prioris modi tractatio Tyrannidem impedit, alterius verò emendat & tolerabiliorem reddit. Nec enim est dubium, impediendæ Tyrannidis

Tyrannīdis cōseruādę modos tradere expedit.

Nam uel impedit Tyrānis, vel emēdatur.

vim

vim habere, quicquid nō modo nihil Tyranno ſuppeditat, quod ei ad votorū ſummam ſit vſui, ſed alijs etiā ſimul cū Tyrannidis odio notitiam artium Tyrannicarum inſtillat, vt in ſeruitutē à Tyranno redigi nec velint, nec facilè poſſint. Talia porrò ſunt, quæ Politici de augenda ſiue intendenda Tyrannide præcipiunt: nam partim vim ſiue crudelitatem, partim Fraudem & perfidiam præmonſtrant nullo cuiuſquam Tyranni vſu. nam qui Tyrannidem concupiſcit, ei ſua ſponte nemine monente eadem in mentē veniunt. cuius rei argumēto eſt, quod plerique Tyrannorum fuere à litteris remotiſſimi, neque eos Politicorū lectio, ſed improba regnandi libido modos edocuit, quibus Tyrannidem ſiue conſequerentur, ſiue retinerent. Atque haud ſcio an vel indoctiſſimus maximeque barbarus Tyrannus ipſi etiam Ariſtoteli, Politicorū ſine controuerſia Principi, eam in rem præcepta dictare poſſit. Hoc quidem planū eſt, Philoſophos Politicos obſeruatis, quas vel viderant ipſi, vel legendo audiendoue cognouerant, Tyrannorū actionibus, ſuas de Tyrannidis tuendę modis regulas confeciſſe.

Intenſio Tyrannidis perti net ad impediē dum.

Iam eū, qui Remittendæ ſiue Emēdan-

dandæ Tyrannidis uiam pręmõstrat, perspicuum est benè quidẽ in rẽ Tyrãni consulere, sed multo magis subiectorũ utilitatem procurare. Si enim Tyrannus non palã sit improbus, sed studio habeat dissimulare sua uitia, uirtutes autem simulare, & ad boni Principis similitudinem quam proximè accedere, minus eũ contemni, minusque odio haberi continget. quãto autem minus cõtemnitur minusque exosus est Princeps, tanto stabilius ac securius est eius imperium, cum odiũ & contemptus principes imperiorum euertendi causæ sint Subditorũ porrò longè tolerabilior est conditio, si pareant principi, qui caueat uideri improbus, studeat autẽ uideri bonus, quã si sub eius ditione sint, qui se sceleratũ existimari nihili faciat. Sic apparet, ne Prudẽtiæ quidem Methodo alienam in Politicis iudicari posse pręceptionem de modis, quibus Tyrannis, similiter autem & reliquę uitiosę rerumpublicarum formę cõseruari possint, cum tantum inde utilitatis humano generi ostendatur.

Remissio vero ad emendandum

Prudenter faciunt Politici, qui Tyrannidis conseruandę modos tradũnt.

Nihilominus reprehensioni locũ esse fateor, si non cauit Politicus, ne oratio sua esset Lubrica, hoc est, eius notę ut ex ea facilis in errorem, aut

Modo caueant, ne oratio sua sit Lubrica.

aut falsam opinionem lapsus sit, ac iudicium de faciendis fugiendisque deprauetur. Nam à Deo maledictus est, *qui ponit offendiculum caco*: multo igitur magis, qui pręceptis suis efficit, vt homines imperiti in errorem incidant, seque rectè facere ac laudẽ mereri censeant, si modis illis vtantur, quibus Tyrannidem cæterasque vitiosas imperiorum formas stabiliri audiũt. Verum distinguere oportet lubrica vitio scriptoris, ab ijs, quæ culpa lectoris sunt lubrica. Vsu enim venire potest, vt quæ Politicus dextera præbet, sinistra lector accipiat, & ex benè dictis corruptelam hauriat, quoniam videlicet aut oscitat aliasque res agit, nec condignam tãtis rebus diligentiam adhibet, aut ad Politicam acroasin malitiam, in primisque regnandi libidinem domo secum attulit, statimque ea arripit, quæ cupiditati suæ habenas laxare existimat. Sed propter huius generis lubrica nullo iure Politicus reprehẽditur, cum neque Spiritus Sancti doctrina, sacrarum volumine literarũ comprehensa, non possit ab ijs, qui iá animo corrupti sunt, ad comprobandas impias sententias torqueri. Testatur hoc S. Petrus in verbis istis:

Alia scriptoris, alia lectoris vitio sunt lubrica.

Fra-

Frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit epistolas, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur custodite, ne insipientium errore traducti excidatis à propria firmitate. Si quis iam S. Paulum reprehenderet, quod cum esset *debitor factus non solum sapientibus, sed etiam insipientibus*, non ita scripserit, vt ne insipientes in verbis eius intelligendis errare, & alios minus cautos in erroris societatem abducere possent: ei rectè responderetur, S. Paulum satis cauisse corruptelam, & insipientibus consuluisse, cum digitum illuc eis intendit, vnde veram verborum suorum sententiam discere queant, nimirum ad Ecclesiam, eiusque legitimos pastores & doctores. Nam 1. Tim. 4. Ecclesiam vocat *domum Dei, columnam & firmamentum veritatis*, & Ephes. 4. docet, Christum *ab adscēsu suo in cælum vsque ad consummationem dare Ecclesiæ suæ pastores & doctores in opus ministerij, vt ne simus paruuli, qui circumferamur omni vento doctrinæ.*

Etiam S. Pauli verba sunt lubrica vitio lectorum.

Sed ipse satis corruptelā cauit.

Si quis ergo iam suo more & modo Pauli verba intelligere, neque ve-

ram eorum sententiam ab Ecclesię pastoribus & doctoribus discere uelit, labetur ille quidem in errorem, sed sua, non Pauli culpa. non enim Paulus offendiculum cęco posuit, cum obscurius scripsit, sed superbi isti de industria oculos suos clauserunt, ne uideant. suopte igitur uitio labuntur: neque lubrica sunt Pauli uerba, sed ipsi superbi. Similiter nec Politicum officio defuisse existimandum est, si homines suopte ingenio improbi ex doctrina, Rationis arti, pręcipueque Methodi legibus consentanea, corruptelam hauriunt, modò ipse quod in se est fecerit, ac nequis, nisi uolens & sciens, doctrina sua deprauari possit, sedulò cauerit. Cautionis autem duo summa sunt genera. Vnum est Loquendi modus nō absolutus, simplex, aut Categoricus, sed Hypotheticus, siue cum exceptione aut conditione. Verbi gratia:

Quomodo Politicus caueat, ne lectores deprauētur.

Primū, modo loquēdi hypothetico.

Tyrannus, si quouis modo imperium retinere velit, debet interficere sapientes, & magno animo præditos.

Tyrannus statum suum conseruat simulanda autem impietate, cæterisque uitijs.

Bonum est ad conseruandam Tyrannidem alere factiones & dissidia inter ciues.

Male

Male siue imprudẽter facit Tyrãnus, qui nõ interficit homines nobiles & locupletes, quibus inuisum est eius imperiũ.

Ista præcepta omnia sunt Hypothetica, & conditionem hanc siue apertam, siue occultam habent: *Si velit retinere, seu conseruare Tyrannidem.* Si quis iam eas pro Categoricis habeat, & recte se facere statuat occidẽdis sapientibus, magnanimis, locupletibus & nobilibus, simulanda religione alijsque virtutibus, alendis denique factionibus, nempe culpa vacat Politicus, qui modo loquendi hypothetico satis cauit, ne quis nisi sciẽs prudens ex verbis eius in errorem præcipitare posset.

Deinde interpretatione propria.

Alterum cautionis genus est suæ sententiæ explanatio, si nimirum ea præstitit Politicus, ex quibus, quid re uera de bene secusue factis iudicarit, homini non oscitanter legenti obscurum esse nequeat. Talis autem explanatio est vel directa & apertior, vel obliqua & occultior. Directa fit aut *Hoc agendo*, siue ex professo, videlicet Adiunctis Tyrannidis declarãdis, id est, fatendo eam esse turpem, iniustam, & velis remisque fugiendam: aut *aliud agendo*, idest, explicandis causis & effectis Tyrannidis,

Directa interpretatio.

ex quibus eam Turpem & fugiendã esse quiuis statim agnoscat. *Causæ* porro Tyrannidis sunt vis & Fraus, bellua, non homine digna. nam vis Leonis est, Fraus vulpeculæ, sicut Ius hominis. Effecta verò sunt infamia perpetua, odium populare, eiusq. comes metus assiduus & solicitudo. Si ergo dicat Politicus, Tyrannum esse semi hominem & semibelluam, ex Leone puta & Vulpe compositum, & viuere in perpetuo metu, ac post obitũ æternam ei paratam esse infamiam, censendus est clarè satis fateri, Turpem esse Tyrannidem meritoque fugiendam.

Obliqua interpretatio. Oblique sententiam suam explanat Politicus, si promptum habeat suum consilium, siue propositum aut intentionem, ita vt conijcere facile sit, quod eius fuerit in præcipiendo consilium, siue, quid eum, vt ista doceret, impulerit. Huiusmodi verò intentio aut Generalis est, aut Specialis.

Intentio generalis. *Generalis* est operis totius scopus, siue id, quod opere toto scriptor spectauit. Hoc si honestum esse, & ad vtilitatem humani generis dirigi apparet, non est vllo modo credibile, scriptorem ea tradere voluisse, quæ iudicium principis de rectè ac malè factis

ctis deprauare queant, quod nihil ea re sit turpius ac magis vtilitati publicæ repugnet. Sic apparet Generalem operis intentionem esse velut normam, aut regulam, ad quam specialis intentio debeat examinari, ita vt qui explorato scire velit, quę scriptoris in hoc aut illo loco fuerit sententia, ad totius operis propositum respicere debeat. Illi enim consentire debet, quicquid quacunque operis eiusdem parte scriptum est. Atque hoc examen tum vel maximè requirit diligentiam, si scriptor sibi metũ aliquem obstare præ se tulit, quominus promptum haberet, quod sentiebat. Verbi gratia. Conatus Scriptoris est, certum aliquem Tyrannũ patriæ infestum describere, eoque pacto partim populare odium in eũ commouere, partim artes eius detegere, quod est Tyrannidem eius impedire. Hoc autem periculo nequaquam vacare intelligit. Ad hunc igitur modum de Tyrannide disputat, vt existimari possit Tyranni vtilitatibus seruire velle, cum ei tuendi imperij rationes præmonstrat. Alicubi tamen sibi, quominus sententiam suam dicat apertius, periculi metum obstare significat. Hic oportet nos

Specialis intentio interpretãda ex generali.

ad id respicere, quod opere toto fuit ei propositum, & specialis huius intentionis rectitudinem ex generali conijcere. nam nisi hoc faciamus, nullo modo ne illi quidem à iustissima reprehensione abfuerint, quos Politicā rectissimè ac sine omni vitio docuisse, non temere quisquam negauerit. Non longè abiero.

Aristoteles, & D. Th. stat⁹ cõseruādi causa docēt simulare & peierare.

Aristoteles 5. Polit. 9. & D. Thomas in eiusdē capitis explanatione, extrema lectione septima, vbi Oligarchiæ conseruandæ modos præcipiunt (id est, eius status, vbi pauci nobilitate & opibus excellentes ex sua libidine suæque vtilitatis causa dominantur) Sophismate Politico Oligarchas vti, ac status conseruandi causa beneuolētiam erga plebeios simulare, eique simulationi iureiurando solenni fidem facere docent. Aristotelis verba sunt:

Oportet Oligarchas uideri semper plebis causam defendere, & aliter iurare, quam nunc solent. Nunc enim in quibusdam Oligarchijs, cum ad imperium admittuntur, ita iurant: Ero plebi inimicus, & quicquid mali potero, faciam. *Atqui oportet eos præ se ferre ac simulare contrarium ita conceptis uerbis iurātes:* Plebē non afficiā iniuria.

D.

D.Thomæ quæ sequuntur:

Si debeat saluari paucorum potentia, oportet eam videri facere pro populo, & facere OPORTET iuramenta contraria ijs, quæ faciunt. Consueuerunt enim Oligarchæ, cum in principatu instituuntur, iurando dicere: Iuro, quod populum odio habebo, & consilio annitar, vt male habeat. *Hoc autem non est faciendum, sed oportet opinari contrarium esse faciendum, & insinuare in iuramento oportet, quod Oligarchæ non facient iniuriam populo.*

Si quis nunc Aristoteli ac D.Thomę inuidiam hinc facere conetur, qđ status causa simulationem ac periurium doceant, nempe ijs, quas modo exposui, rationibus omni eos culpa vacare demonstrabitur. Primum nihil contra docuerunt, quam artis ac doctrinæ Methodus postulet. nam nec falsum, nec genere aut loco alienum est, quod hic præcipiunt. Deinde etiam Prudentiæ Methodo paruerunt, cum satis cauerunt, ne quis nisi aut valdè oscitans, aut ab ingenio improbus, hac eorum doctrina deprauari possit. Nec propterea possunt reprehendi.

Primum enim modus loquendi non absolutus est aut Categoricus, sed cum conditione, apud D. Loquuntur enim hypothetice.

Thomam apertiſſimam, apud Ariſtotelem ſatis ſignificata: *Si debeat ſaluari Oligarchia, oportet beneuolentiam erga plebem ſimulare ac peierare*. Siue, quod eamdem vim habet: *Simulatio beneuolentiæ erga plebem iureiurando cõfirmata eſt cauſa conſeruans ſtatus paucorum*. Atque hoc loco opportunè Lectorem velim monitum, vt quandocumque effecti alicuius cauſa traditur, conditionem ineſſe meminerit. Si enim dicam, *Ortus ſolis, diei cauſa eſt, peccatum mortis*, non aliud audis, quam hypotheſes iſtas, *Si ortus eſt ſol, dies eſt: ſi peccaſti, morieris*. Quoties igitur Politici cauſas ſiue modos tradunt conſeruandi ſtatus, ſeu boni, ſeu vitioſi, toties hypotheticè loqui cenſendi ſunt. Præterea ſuam Ariſtoteles, & D. Thomas ſententiam de Oligarchæ ſimulatione ac periurio ſatis explanarunt, ita vt ſi quis non oſcitanter eos legat, nec ſua ſponte corruptus ſit, nullum ei ex hoc præcepto corruptelæ impendeat periculum. Nam inter vitioſas Reipubl. formas & iniuſtas Oligarchiã numerant & Tyrannidi proximam faciunt, quo ipſo turpem ac fugiendã eſſe docent.

Cauſam effecti alicuius tradere eſt hypotheticè loqui.

Ariſtoteles, & D. Tho. ipſi ſuã mentẽ interpretantur.

Si quis contradicat, hoc ſaltem lo-

co nihil de Oligarchiæ iniustitia ac turpitudine ab eis afferri, adeoque lubricam eorum esse doctrinam: ei respondebitur, non modo Artis, sed neque Prudentię Methodum ea, quę loco Aliena sunt, tolerare. nam quiduis quocunque loco dicere confusionem parit, idem verò sæpius iterare, tædium. Politicus, etiam cum hominum minus acriter intelligentium vtilitati præcipuè consulit, alio loco de Adiunctis, alio rursum de causis conseruantibus Oligarchiæ & Tyrānidis loquitur, eaque in re Methodi leges custodit, ne quod prius dicendum erat, dicat posterius, aut vice versa: neu sæpius eadem dicendo lectoribus sit fastidio. Cum igitur alio loco Aristoteles & D. Thomas adiuncta Oligarchiæ pspicuè tradiderint, hoc loco, quo causas, siue modos eiusdem conseruandæ exsequuntur, eadem iterare minimè debuerunt. Ex quo perspicuum fit, quod supra demonstraturum me receperam, imperitos illos & iniquos Politicorū Aristarchos cōtra Logicæ artis leges nō modo, quæ Genere, sed etiam quæ loco aliena sunt, à Politicis tractari velle. Quod si quis hoc amplius generalem & specialem Aristotelis, & D.

Etiamsi alio loco id faciant.

Nam Methodus suo quidque loco dicere iubet.

Thomæ intentionem inspiciat, id est, si consideret, quid eis cum in toto opere Politico, tum vero in hac ipsa eius parte, qua simulationem & periurium pręscribunt, fuerit propositum, nihil eos, quod ipsorum potius, quam lectorum, vitio lubricum, aut deprauando de faciendis fugiendisque iudicio idoneum existimari debeat, præcepisse deprehendit. Nam quod ad operis totius propositum attinet, eos Methodi lege de omnibus reipub. formis, earumq; conseruandi rationibus præcipere debuisse comperit, etiam de vitiosis ac deprauatis, quas non nisi vitiosis modis conseruari posse, sponte sua quiuis sanus intelligit. Sin autem consilium eorum expendat, quod in hac operis parte secuti sunt, eis vtilia ad conseruandam Oligarchiam, nulla honestatis ratione habita, præcipere propositum fuisse animaduertit. Atqui eam ad rem vtile est simulare & falsum iurare, quod nemo nisi prorsus rerum imperitissimus negauerit. Meritò igitur hunc quoq; conseruandæ Oligarchiæ modũ præscripserunt.

Generalis eorũ intentio.

Specialis intentio.

Non alia ratione patrocinium ijs commodari queat, quæ ijdem Aristoteles

Iidẽ Tyrannidẽ cõseruaredocẽt.

teles & D. Thomas Tyranno imperium conseruare cupienti 5. Polit. 11. præcipiunt, quorum alia sæuitiæ & immanitatis habent plurimum, alia fraudibus & simulatione ac dissimulatione ferè absoluuntur. De priore genere hæc D. Thomæ lectione 11. verba sunt.

Ad saluationem Tyrannidis expedit excellentes in potentia vel diuitijs interficere, quia tales per potentiam quam habent, possunt insurgere contra Tyrannum. Iterum expedit interficere sapientes. Tales enim per sapientiam suam possunt inuenire vias ad expellendam Tyrannidem. Nec scholas, nec alias congregationes, per quas contingit vacare circa sapientiam, permittendum est. Sapientes enim ad magna inclinantur, & ideo magnanimi sunt, & tales de facili insurgunt. Ad saluandam Tyrannidem OPORTET, quod Tyrannus procuret, vt subditi imponant sibi inuicem crimina, & turbent se ipsos, vt amicus amicum, & populus contra diuites, & diuites inter se dissentiant. Sic enim minus poterunt insurgere propter eorum diuisionem. Oportet etiam subditos facere pauperes. Sic enim minus pote- Per summã crudelitatẽ.

runt insurgere contra Tyrannum. Procuranda sunt vectigalia, hoc est, exactiones multa & magna. Sic enim citò poterunt depauperari subditi. Tyrannus DEBET procurare bella inter subditos, vel etiam ad extraneos, ita vt non possint vacare ad aliquid tractandum contra Tyrannum. Regnum saluatur per amicos. Tyrannus autem ad saluandam Tyrannidem non debet confidere in amicis.

Et per simulatio nē ac dissimulationem.

Ad posteriorem modum hæc Aristotelis eodem capite verba pertinēt: *Tyrannus videri debet supplicia quidem animo paterno constituere, non per contemptum: adolescentum vero congressibus vti ex causa amoris, non ex imperio ac potestate.* Hoc est, pueris & adolescentibus ad nefariam libidinem ita vti debet, vt illi id eum amoris, non contumeliæ causa, nec pro imperij licentia facere existiment.

Et hæc D. Thomæ lectione 12.

Expedit Tyranno ad saluandam Tyrannidem, quod non appareat subditis sauus, seu crudelis. nam si appareat sauus, reddit se odiosum. Ex hoc autem facilius insurgunt in eum. Sed debet se reddere reuerendum propter excellentiam alicuius boni excellentis. Reuerentia enim debetur bono excellenti.

Et

Et si non habeat illud bonum excellens, DEBET SIMVLARE se habere illud. Tyrannus debet se reddere talem, vt videatur subditis ipsos excellere in aliquo bono excellenti, in quo ipsi deficiunt, ex quo eum reuereantur. Si non habeat virtutes secundum veritatem, faciat vt opinentur ipsum habere eas. Tyrannus debet aut moderatus esse circa voluptates aut delectationes corporales, aut si non sit, tamen se debet talem exhibere, vt videatur fugere eas &c.

Ista si quis ea diligentia & integritate legat, quæ virum bonum & politica discere paratum decet, nullum omnino periculum est, ne in errorem labatur, aut quicquam horum, quæ præcipiuntur, sibi faciendum putet. Nam primum satis cauent modo loquendi hypothetico, velut paulo prius ostendi. nec enim aliud dicunt, quam si quis velit seruare Tyrannidem, debet aut vsque eo sæuitia in subditos grassari, vt vltra nequeat, aut virtutibus simulandis & dissimulandis vitijs bono principi similis effici. Dein suam ipsi sententiam sic varijs modis explanant, vt nisi quis legendi laborem fugiat, aut alioquin animo æ-

Sed nihil ita docẽdo peccant.

Loquuntur enim hypothetice.

Et se ipsi satis iter pretãtur

grotet, sit extra omne deprauationis periculum. Primũ enim 5. Polit.10. Tyrannidem subiectis populis perniciosissimam esse hoc probant argumento, quoniam ex pessimo tam Oligarchiæ, quam Democratiæ genere sit conflata, & vtriusque vitia ac mala in se contineat. Et 4. Politic. 2. hoc afferunt argumentum quoniam optimæ ac diuinissimæ Reipubl. formæ, Regno puta, maximè aduersetur. D. Thomas præterea hoc ipso capite suam & Aristotelis mentem totidem verbis interpretatur:

Ista & similia sunt Tyrannica, & saluant principatum. Sunt mala secundum seipsa, bona tamen ad saluationem Tyrannidis. non sunt facienda simpliciter homini, sed ei, qui voluerit saluare Tyrannidem, quæ secundum se mala est. Et iterum: *Quamuis hoc* (præceptum de simulanda virtute quam non habet) *non sit in se bonũ, ad hoc tamen bonum est, vt Tyrannus nõ sit facilè contemptibilis.*

Hic satis perspicuè docet, istam conseruandæ Tyrannidis rationem absolutè ac per se malam, sed certo quodam respectu bonam, hoc est, vtilem, non honestam esse. Itaque

si quis

ſi quis iam Princeps his D. Thomæ verbis ad nequitiam abducatur aut deprauetur, non eo contingere id dicendum eſt, quod Thomæ verba ſint lubrica ac legentibus periculoſa, ſed quoniam talis princeps animum ad impietatem, voluptates, fraudes, ac dolos propenſum domo ſecum ad lectionem attulerit, & Honeſtate olim valere iuſſa, ad ea modo, quæ vtilia videntur, toto animi impetu feratur. Verba eorũ nõ ſunt lubrica, niſi vitio lectoris.

Ad hæc Generalem Ariſtotelis & D. Thomæ in toto libro Politico intentionem eſſe apparet, vt Methodi legibus obſecuti Rempub. & omnes eius formas ſuis cauſis efficientibus, conſeruantibus & euertentibus explicent. cui propoſito conueniens eſt etiam de Tyrannide diſputare, quibuſque ea modis durabilis præſtari ſeu conſeruari debeat, præcipere. Specialis verò intentio eſt, tradendis Tyranno Vtilibus, vel impedire Tyrannidem, vel emendare & tolerabiliorem reddere, quorum vtrumque cum ſit ex vſu generis humani, non modo nihil eos contra Artem, ſed neque contra Prudentiam feciſſe, ac propterea Generalis eorũ intentio. Et ſpecialis.

ſine

sine perspicua imperitia & iniquitate reprehendi nequaquam posse, satis iam omnibus patere arbitror.

Quo re-prehedi debeant Politici Docto-res.

Vt autem vsus eorum, quæ adhuc disputaui, multo fiat manifestior, qua Methodo ac via ꝓgredi debeat, qui Censuram in Politicis scriptis exercere velit, distinctè præmonstrabo.

Si quis ergo scriptorem Politicum reprehendere cupiat, quid is peccarit, planum facere debet. Si peccauit, aut Artis seu doctrinæ, aut Prudentiæ Methodum neglexit. nam si neutrum fecit omni culpa vacat.

Si pec-cāt cōtra Metho-dū artis. Tractan-do alie-na gene-re.

Vt doceas peccatum ab eo contra Methodum Artis, necesse est vt demonstres, eum aut Aliena tractasse, aut Falsa. Si Aliena, aut ea quæ Genere, aut quæ loco Aliena sunt, tractauit. Aliena genere vel subiectæ materiæ, vel instrumentorum ratione. Subiectæ materiæ ratione aliena tractat Politicus, si verbi gratia Principem, vt Deum sibi reddat propitium, & æterna felicitate potiatur, verè pium ac religiosum esse, non autem pietatem & religionem præ se ferre, id est, id agere iubeat, vt qualis est, pius nimirum & religiosus, talis etiam ab alijs existimetur.

Ratione obiecti.

Nam

Nam hoc nihil eſt aliud, quam tra-ctare de ſalute animæ, quomodo ſci-licet Princeps animam ſuam ſerua-re vel ſaluare poſſit. At enim anima Principis, aut ſalus animæ, non eſt ſubiectum Politicæ, ſed Theologiæ, cum in Politica tractari debeat ſalus ſiue incolumitas ſtatus. Igitur hoc eſt, quod aiunt, *de genere in genus transire*. Inſtrumentorum ratione aliena tractat Politicus, ſi ea conſer-uandi ſtatus media ſeu modos præ-ſcribat, quæ ex ſublimiori pendent ſcientia, vt ſi dicat, Principem debe-re creberrimo Sacramentorum vſu, & aſſiduis orationibus, dandiſque eleemoſynis Deum ſibi reddere pro-pitium: ſic enim futurum, vt Deus Imperium eius proſperet. Hoc etſi ſalutare in primis præceptũ ac Prin-cipis auribus animoque inſtillari di-gniſſimum, tamen à Politica Scho-la alienum, tum propter arcanum Dei conſilium temporalium bono-rum conceſſionem ex vſu animarum noſtrarum moderanti nobis non exploratο certum eſt. Nam iſtas Dei propitiandi rationes eſſe, ex Theologia diſcimus, ſimul autem & hoc, Deum non aliter Princi-pis, quamuis religioſiſſimi, impe-

Et ratio-ne inſtru mentorũ

rium

rium prosperare, nisi sic ipsius & subiectorum ad animæ salutem interesse videat. Iosiæ quidem, S. Ludouico, alijsque spectatissimæ pietatis regibus non aliam ob causam parum prospere plurima euenisse scimus. Non hic nego, vtilissimè, vel dicam necessario ista Principi tamquam homini & Christiano præscribi. Itaque suo loco & tempore id fieri debet. In Theologia (quo & Catechismus, seu doctrinæ Christianæ institutio pertinet) & in Morali Philosophia similia præcipi debent, non in Politica, nisi contra quam ratio à Deo nobis data dictat, scientiarum artiumque fines tollere, & apędeusiæ, confusioni, tandemque obscuritati & ignorantiæ munire viam velimus. Si quis autem dicat Politicus, Principem debere vsu sacramentorum, orationibus, & similibus pietatis exercitijs religionis famam & opinionem sibi parare, nequaquam aliena docet. nam opinio seu fama pietatis conseruat imperium, sicut pietas seruat animam, ac propterea sicut in acroasi Theologica Princeps, vt animam seruet, iubetur esse verè pius, item in Politica schola, vt statum seruet, docetur existimari pius.

No-

Nobis necessaria est vita nostra, alijs fama nostra, ait S. Augustinus. Nam pietatis opinio amorem & reuerentiam Principi conciliat, quæ primariæ cōseruandi status causæ sunt. nam libenter ei homines parent, quem amant ac reuerentur.

Aliena loco tractauit Politicus, si aut eadem sæpius, aut quæ prius dicere debuerat, dicat posterius, aut vicissim Reprehensionem igitur meretur, si cum prius dixisset, Tyrannidē esse turpem ac fugiendam, idem postea inculcet, quando nō iam de Adiūctis Tyrannidis, sed de causis conseruantibus disputationem instituit.

Peccant etiā contra Methodum artis tractātes aliena loco.

Falsa dixisse demonstrabitur, si verbi gratia inter status conseruādi causas ea præcipit, quę statum mutant siue perdunt. nam cum status forma mutatur, quod fuerat status, esse desinit. Ita Religio ac verę virtutes non conseruant, sed perdunt siue euertunt Tyrannidem. nam si Tyrannus incipiat esse vir verè bonus, iustus ac pius, desinit esse Tyrannus, & vel in priuatorum ordinem transit, vel in bonum Principem mutatur. Ineptum igitur est & imperiti iudicis, Politicum

Et falsa affirmando.

repre-

reprehendere, quod Tyrãno imperiũ conseruare cupienti non veram pietatem ac virtutem, sed simulationem pietatis & virtutis præscripserit. Falsi etiam Politicus accusabitur, si aut bonum Principatum reprehendit, aut vitiosum & iniustum laudauit, quod id sit falsa Principatus Adiuncta tradere. Item, si legitimo principatui veras virtutes nocere dixit. nam hoc est falsum Repugnans, siue falsam causam euertentem tradere. non enim legitimo, sed vitioso tantum Principatui vera virtus repugnat. Alia tamen res erit, si Politicus non de Virtute, sed tantum de opinione virtutis loquatur. Sicut. n. quorumdã vitiorum opinio nihil aut nocet aut disconducit saluti Principatus, similiter quarumdam virtutum opinio nihil prodest, sed potius obest, quod tamen non nisi ex euentu, seu per accidens vsuuenire solet, quoniam scilicet homines aut deprauatis sunt moribus, aut vitia à virtutibus nesciunt internoscere. Itaque Princeps alias nihil curabit, vt opinionem crudelitatis & auaritiæ effugiat, alias Clemẽtiæ & Humanitatis famam à se vltrò amolietur. Nam imperium siue amore, siue reuerentia aut respectu stabilitur.

litur. Amorem vero & reuerentiã in animis subiectorum efficit non virtus in Principe, sed opinio in subditis de Principis virtute. Sicut è diuerso odium & contemptum efficit non vitium in Principe, sed opinio, quam de vitio eius habent subditi. Nam si Princeps sit impius, auarus & crudelis, habeatur autem pro pio liberali & clemente, sine dubio subditi eum amabunt & respectabunt seu reuerebuntur. Contra si eum credant esse impium, auarum & crudelem, etiamsi reuera pius, liberalis, clemensque sit, odio eum prosequentur & contẽnent. Itaque si Politicus præcipit, Liberalitatis & Clementiæ famam Principi nocere, nihil pro temporum conditione dixit falsi, modo ne ipsas virtutes Principi fugiendas esse dixerit. Falsum similiter in Politico accusari poterit, si cum de principatu disputat, non qui aut absolutè ac simpliciter, aut pro rebus circumstantibus, aut ex hypothesi optimus, sed qui maximè communis & plerisque Principum accommodatus sit (nam de his omnibus agere ad Politici officium pertinet, velut supra ex Aristotele & D. Thoma docuimus) tum igitur falsi arguetur, si talem principatum rigida

gida iuris & æqui ac fidei seruandæ religione conseruari affirmet. hoc enim falsissimũ esse, vsus quotidianus siue experientia comprobat. nam plerosque principatus, qui iam à ducẽtis circiter annis in orbe Christiano fuerunt, certissimum est neque simpliciter, neque etiam pro locorum hominumque conditione optimos fuisse, quoniam potestas principũ nimis soluta ac libera erat, nec satis legũ vinculis adstricta, ita vt Aristotele iudice tolerabiliores quædam Tyrannides existimari possint. Hos tamen constat non tam iure ac legibus, aut fidei datæ obseruantia, quam partim vi aperta, partim dolo & fide violanda conseruatos & notabilibus incrementis auctos, atque in posteritatem propagatos fuisse, Deo propter occulta populorum peccata id permittente. Nihil igitur peccat Politicus, si tractet de Principatu maximè communi & vsitato (nam in hoc subiecto eum occupari conuenit) neque si eum non semper iuris & æqui, siue honesti cura, sed vbi sit occasio, violentia, astutia ac perfidia seruari doceat. Peccat tamen, si talem Principatum laudat, quoniam falsum eius Adiunctum tradit, cum lau-

laudabilis haudquaquam sit, sed multis modis iniurius & infamis.

Iam vt Politicum Prudentiæ Methodum neglexisse vincas, necesse habes demonstrare, nihil eum cauisse, ne lectoris iudicium de rectè secusve factis deprauetur. Hoc autem vt præstes, eum cum vitiosi Principatus conseruandi modos tradit, Categoricè, simpliciter & quemadmodum vulgò loquuntur, *assertiuè*, non hypotheticè, aut cum adiunctione seu conditione loqui, nec vllam excusandi sui rationem suppeditare planum facies, neque si ea excutias, quæ ille alibi de vitiosi Principatus, aut etiam causarum eius & effectorum Adiunctis tradidit, neque si vel generalem eius aut specialem intentionem scribendiue consilium, eo quo supra ostendi, modo expendas.

Reprehēdi possūt Politici si contra prudētiæ Methodū peccant.

Si enim appareat, id, quod toto libro habuit propositum, laudem mereri, neque vtilitatibus humani generis disconducere, idque quod de vitiosi Principatus conseruandi modis præcipit, aut impediendi, aut emēdandi eiusdem Principatus vim habere: non magis eum, quam aut Aristotelem aut D. Thomam, impru-

prudentiæ accuſare poſſis, quando eum iſtorum cum præceptis, tum exemplo congruenter de repub. diſputare cumulatiſſimè demonſtrauimus.

FINIS.

30 = Venta

69 = [illegible]

